

Kiss Gábor

Kelet felé...

Molnár András - Szabó Péter
Zalai honvédek Erdélyben

1940. október 15-én a piros-fehér-zöldbe öltözött zalaegerszegi Edison moziban díszelőadáson mutatták be a Magyar Királyi Fővezérség által készített, *Kelet felé* című, mintegy másfél órás filmet. A ma is megrázó erejű, az erdélyi bevonulás eseményeit megörökítő dokumentumfilm el nem múló emléket állított az újjászervezett magyar hadsereg világháborús részvételét megelőző legnagyobb vállalkozásának – annak a bő egy hétnek, amely alatt a három irányból bevonuló katonaság megszállta és újra Magyarország részévé tette a trianoni békeszerződés által Romániához csatolt területek egy részét. Az érzelmekre is mélyen ható, diadalittas hangulatú képsorok nemcsak a településeken átvonuló katonák fogadtatását örökítették meg, hanem azt a nagyszabású, többet meg nem ismétlődő katonai parádét is, melyet Horthy Miklós kormányzó részvételével 1940. szeptember 15-én tartottak Kolozsváron, s amelynek nyitó alakulata a III. hadtest alárendeltségében lévő nagykanizsai 9. önálló gyalogdandár volt. A filmen feszes sorokban vonuló 17. gyalogezred zászlaját ma a kanizsai múzeumban őrzik. És még nagyon sok dokumentumot, fényképeket, naplófeljegyzéseket, visszaemlékezéseket őriztek meg a résztvevők, majd leszármazottaik, csak éppen a nyilvánosság elé nem merték tární, rejtve maradtak, ahogy az említett film is hét évtizedig pihent az archívumban.

Ez nem csoda, hiszen a területi revízió és Magyarország részvétele a második világháborúban hosszú évtizedekig a legnegatívabb megítélés alá esett; a szovjet megszállás alatt lévő országunkban az események történelmi értékelése a megszállók aktuálpolitikai érdekeit követve reakciós, fasisztabarát szerepek minősült, amelyet a Magyarországot körülvevő utódállamok lelkesen helyeselték, hiszen ez részükről az elcsatolt területek jogos birtoklását volt hivatva alátámasztani. Azok az abszurdumok, hogy Szlovákia és Románia egyébként Németország lelkes és odaadó szövetségesei voltak, a Szovjetunió pedig a háború kitörésétől kezdve az egyik legnagyobb területszerző agresszornak bizonyult, a feledés homályába lettek száműzve – s erre a sorsra kívánták juttatni mindazokat az emlékeket is, amelyek a háborúhoz, vagy az azt megelőző országgyarapodáshoz fűződtek. Nemegyszer megtörtént, hogy a fellelt fényképek, írásos emlékek birtokosait meghurcolták, megbüntették – az albumban is szereplő 9. tüzérezred egyik szakaszvezetője eltűnt a doni visszavonulás poklában, felnagyított fényképét szülei szobájukban őrizték. Mikor kuláknak nyilvánították őket, a községi rendőr a képet elkobozta és az utcán hangosan hirdette, hogy az illetők fasiszta gyilkos képét rejtegetik házukban – a képet a bíróság bűnjelként foglalta le.

Ilyen előzmények után érthető, hogy a negyedszázaddal ezelőtt kutatni kezdő szerzőpáros, a hadtörténész Szabó Péter és a levéltáros-történész Molnár And-

rás csak lassan, az egykori katonák vagy családtagjaik belső ellenállását is leküzdve jutott hozzá a felbecsülhetetlen értékű dokumentumokhoz, sokszor teljes fényképalbumokhoz, harctéri feljegyzésekhez, utólag rekonstruált, de kutatásokkal kiegészített visszaemlékezésekhez. Kutatómunkájuk sikerét elősegítette, hogy célzatosan a zalai kötődésű katonai alakulatok: az 1938-as hadseregfejlesztés nyomán létrejövő magasabb egység, a 9. önálló nagykanizsai gyalogdandár, később hadosztály, s az alárendeltségében lévő 17. és 47. gyalogezred, illetve az ugyancsak nagykanizsai 9. tüzérezred történetét kutatták. Feltérképezték a tiszti és a legénységi állomány ismert tagjait, kapcsolatrendszerüket, családtagjaikat, az alakulatok megmaradt iratanyagát s előbb lassan, majd egyre bővülő számban kezdték kézhez kapni és feldolgozni az addig rejtve maradt dokumentumokat. Ennek eredményeként mára a magyar hadtörténeti irodalomban páratlan értékű kutatást és kiadványozást sikerült megvalósítaniuk, a zalai magasabb egység létrejöttét, egységeit, alegységeit, azok világháborús részvételét illetően: az 1992-ben megjelent *Frontnaplók a Don-kanyarból* című, kislakú és kezdetle-

ges nyomdatechnikájú kiadványt számos tanulmány, dokumentumkötet követte, majd az egykori katonák háborús fényképeiből összeállítva a legnagyobb szabású vállalkozás, a *Zalai honvédek a Donnál* című képes album. Magyar katonákról ilyen összeállítás még soha nem készült – a közölt képek ugyanis nem a korabeli hivatalos propaganda gépezet termékei, hanem kivétel nélkül a fronton szolgáló katonáktól származó, őszinte, kendőzetlen felvételek. (Bármilyen furcsa, de a hadvezetés, amely az írott szövegeket szigorúan cenzúrázta, a fényképezést nem tiltotta – sokan vittek magukkal fényképezőgépet, amelyet még harc közben is használtak, így születtek ezek a páratlan értékű felvételek.)

A háborús emlékek kutatása során derült ki, hogy a megkeresett katonák már korábban is szolgálatot teljesítettek az említett zalai alakulatokban, amelyek – mint jeleztük – az 1938-as hadseregfejlesztés során jöttek létre. A tisztikart vegyesen adták a hivatásos és a tartalékos tisztek, a legénységi állomány is döntően a megyéből toborzódott. Voltak, akik már az 1938-as felvidéki bevonuláson, majd pedig Kárpátalja visszafoglalásában is részt vettek – legnagyobb számban

pedig az úgynevezett erdélyi bevonuláson. Itt már a kanizsai gyalogdandár a 2. hadsereg III. hadtestének kötelékébe, Jány Gusztáv altábornagy parancsnoksága alá volt beosztva – ebben a hadrendi formában vonultak el két év múlva a szovjet harctérre, a Don melletti állásokba...

Az erdélyi bevonulás története izgalmas, de kevésbé emlegetett epizódja háborús történetünknek: 1940 nyarán a magyar kormányzat a teljes haderőt, mintegy 550 ezer főt felvonultatta a román határral szemben, Máramarostól a jugoszláv határig – így akart nyomást gyakorolni Romániára. Területi engedelményekről, visszaadásról azonban a románok hallani sem akartak, felvonultatták ők is hadseregüket, a határ melletti "Károly vonal" erőrendszerre támaszkodva. A Turnu Severinben folyó tárgyalások nem hoztak eredményt, ezért a magyar kormányzat a támadás mellett döntött, nem törődve azzal, hogy a román hadsereg a felderítési adatok szerint jóval erősebb, főleg a tüzérséget, a légierőt, a harckocsi állományt tekintve... Csak egy hajszálon múltott a háború, mikor végtelenül feszült napok után, augusztus 30-án a szovjetektől is szorongatott románok engedtek, és a bécsi Belvedere palotában megszületett az egyezség 43 492 km², több mint 50 %-ban

magyarok lakta terület visszaadásáról (Románia az egykori Magyar Királyság területéből mintegy 105 ezer km²-t kapott).

A bevonulás szeptember 5-én kezdődött meg és 13-án fejeződött be – a zalai alakulatok a felvonuló hadsereg déli szárnyán, a Sebes-Körös völgyében, a Királyhágón keresztül meneteltek Kolozsvárra. Az útjuk – a román többségű Báródságot leszámítva – diadalmenet volt, virágésővel, síró-nevető, végtelenül boldog emberekkel. Szeptember 11-én szakadó esőben értek a kincses városba, ahol óriási tömeg várta jöttüket; 15-én pedig a kormányzó jelenlétében tartott katonai díszszemle élén vonultak fel. És közben barátkoztak, fényképeztek, futballmeccset vívtak a KAC csapatával...a huszadik század sok-sok gyötrelme között néhány igazán boldog nap adatott nekik Kolozsváron. Októberben már itthon voltak, elhozták emlékeiket, amelyeket oly sok évi rejtőzködés után most Molnár András és Szabó Péter nyújtott át nekünk, e képes album lapjain. Ami pedig a könyvből kimaradt, az virtuális kiállítás formájában, a Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltárának honlapján http://mnl.gov.hu/mnl/zml/virtualis_kiallitas/bevonulas_erdelybe_1940) megtekinthető...

